

WEG MET HET INFUUS: BOUWEN AAN EEN GEZONDE CULTUURSECTOR

INLEIDING

Volgens landelijk onderzoek van het NRC is er onder de bevolking 'brede steun' voor de bezuinigingsplannen van staatssecretaris Zijlstra. Het budget voor cultuur neemt met 200 miljoen euro af, van 900 miljoen naar 700 miljoen euro. In Rotterdam is het voorstel het budget 2013-2016 te laten afnemen van 90 naar 77 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat het cultuur budget in de vorige periode was opgehoogd met 10 miljoen. Per saldo gaat het budget dus terug naar het niveau van 2008, kortom geen dramatisch voorstel.

De steun voor de bezuinigingen op cultuur is in Rotterdam hoogstwaarschijnlijk nog groter dan het landelijk onderzoek. Rotterdam heeft relatief weinig hoogopgeleiden en het onderzoek uitgevoerd door Rotterdam Festivals (MOSAIC) toont aan dat een groot percentage (40%) van de Rotterdammers niet of nauwelijks in contact komt met cultuur.

De rijkskorting zal tot de vraag leiden of vanuit het Rotterdamse budget bijgesprongen moet worden. De ruimte daartoe is gering omdat Rotterdam zelf ook een kleiner budget zal reserveren. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden. Arjo Klamer, hoogleraar culturele economie aan de EUR en velen met hem, zijn van mening dat de overheid in dit keuzeproces moet streven naar een objectieve beoordelingsprocedure. Dit is zowel noodzakelijk om als overheid juridisch een helder verhaal te hebben als ook om het effect van de jaarlijkse emotionele lobby te ontzenuwen.

OBJECTIEF BEOORDELINGSMODEL

Bijna iedereen is het er over eens dat sprake moet zijn van zo objectief mogelijke criteria. Vreemd genoeg is er echter nog geen enkele poging gedaan om daadwerkelijk te komen tot een objectief beoordelingsmodel. Al decennia lang vindt de verdeling vooral plaats op basis van het 'peer review' systeem, een artistieke beoordeling door experts. Dit heeft tot gevolg gehad dat het management van instellingen vooral uit artistieken bestaat en niet uit ondernemers. Het geld kwam immers binnen op basis van de 'artistieke kwaliteit' van de kunstinstelling en niet via de kassa. De aandacht voor het publiek is door het 'peer review' systeem schromelijk verwaarloosd. Ook de RRKC beseft dit nu en zoekt momenteel naar mogelijkheden om ondernemerschap te betrekken bij de beoordeling.

Er zijn echter nog meer factoren die een rol spelen. Hoe hoog is het economische belang van de culturele instelling voor de stad Rotterdam? Hoe groot is de behoefte? Zijn vraag en aanbod in balans? Is de instelling uniek voor de regio, of zijn er velen met een vergelijkbaar aanbod? Is het een typisch Rotterdamse instelling?

Ten slotte zijn daar nog de politieke prioriteiten. Politieke prioriteiten veranderen met de wind en moeten daarom niet leidend zijn, maar net als alle andere factoren in gelijke mate worden meegewogen in het gehele beoordelingsproces. Het heeft dan ook alleen maar zin als de politieke

prioriteiten duidelijk zijn en serieus worden genomen. Het huidige college legt de nadruk op talentontwikkeling, ondernemerschap en levendige binnenstad. Talentontwikkeling is niet alleen een vage term, maar ook onbruikbaar voor het beoordelen van een instelling. Ondernemerschap en levendige binnenstad zijn wel heldere doelstellingen.

Samenvattend zijn er zes factoren die van belang zijn om een instelling te beoordelen.

1. **Behoefte** (vraag naar en aanbod van het artistieke ‘product’)
2. **Ondernemerschap**
3. **Uniciteit**
4. **Waarde** (artistiek)
5. **Economisch belang** voor de stad
6. **Nadruk college** (levendige binnenstad)

Hierbij gaan wij kort in op de factoren.

1. Behoefte

Mede door de subsidiesystematiek van de afgelopen decennia is dit waarschijnlijk het meest verwaarloosde onderdeel van de culturele sector. Marketing is ooit uitgevonden in de Verenigde Staten, overgewaaid naar Groot-Brittannië en is nu zo’n 40 jaar in het Nederlandse bedrijfsleven geïntegreerd, maar niet in de cultuursector. Men heeft vaak geen idee van haar ‘raison d’être’, of wel: waarom besta ik en voor wie? De theaterwereld maakt producties om de schoonheid van de productie. Men doet geen onderzoek naar de behoefte. Men heeft medewerkers die het product in de maag wordt gesplitst en die het vervolgens moeten slijten. Dat zijn verkopers uit de jaren ‘50 toen elk product werd verkocht omdat het aanbod toen gering was en de naoorlogse vraag hoog. Echter in de dans- en theaterwereld anno 2011 zien we vaak dat het aanbod zeer hoog is, maar de vraag zeer beperkt. Dat resulteert in halfvolle en lege zalen. Dit geldt ook voor verschillende musea.

2. Ondernemerschap

De Nederlandse kunst- en cultuursector staat qua ondernemerschap in de kinderschoenen. De overheid is daar mede schuldig aan. Door het ‘peer review’ systeem heeft de overheid de sector verslaafd gemaakt aan subsidie. Kunsteconoom Pim van Klink (Universiteit Antwerpen) toont aan dat het Britse systeem veel efficiënter is. Daar halen de instellingen 56% van hun omzet uit de markt. In Nederland is dat een schamele 20%. Arjo Klamer (EUR) toont met zijn boekje ‘Pak aan. 100 en 1 ideeën voor alternatieve financiering van kunst en cultuur’ dat er een wereld van financiering open ligt. Het is een kwestie van doen.

De paradox is natuurlijk dat hoe ondernemender de instellingen, hoe minder subsidiebehoefte zij zullen zijn. Taak van de gemeente Rotterdam moet dan zijn er voor zorg te dragen dat deze

instellingen voldoende subsidie krijgen om te blijven bestaan, opdat zij in de toekomst een (veel) kleiner beroep zullen doen op de overheid. Indien de instellingen na een aantal jaar in plaats van 80% nog maar 50% subsidie nodig hebben, betekent dit een besparing voor de overheid van 38% op het cultuurbudget!

De instelling zal beoordeeld moeten worden in hoeverre zij werkelijk bereid is een potentieel breder publiek aan te trekken om op deze manier haar meer elitaire producties zelf te bekostigen of in hoeverre zij serieus alternatieve financieringsbronnen via fondsen of 'sociale sfeer' wil aantrekken.

Ondernemerschap wordt nu ook door het college als speerpunt erkend. Er zijn in Rotterdam maar weinig instellingen die ondernemen als topprioriteit hebben. Het Wereldmuseum is een opvallende uitzondering. De eigen inkomsten zijn enorm gestegen door de horeca en verhuur. Door de Afrika collectie te verkopen kan het museum mogelijk verder als Aziatisch Museum zonder overheidssubsidie.

Culturele instellingen hebben de neiging om ondernemerschap te verwarren met een goede bedrijfsvoering of management. Het is zaak om deze instellingen erop te wijzen dat het hier niet om gaat. Het gaat echt om een cultuuromslag van naar binnen gericht zijn (productie) naar het naar buitengericht (publiek/financiers) worden.

Instellingen die er geen efficiënte bedrijfsvoering op na houden, dienen in ieder geval uitgesloten te worden voor subsidie.

3. Uniciteit

De vraag hierbij is hoe uniek de instelling is voor Rotterdam en met name ook hoe uniek is zij binnen de metropoolregio. Is het een typisch Rotterdams product? Is de instelling - zoals de RRKC dat noemt – ontsproten uit het DNA van Rotterdam? Een architectuur instituut past bij Rotterdam net als overigens een Oorlogsmuseum. Het IFFR is een unieke icoon met zijn wortels in het hart van Rotterdam. De Kunsthal is een typisch Rotterdams initiatief, WORM bedient een uitzonderlijke niche(labfunctie) en het Hiphophuis komt voort uit het DNA van Rotterdam.

4. Waarde

Tot nu toe is de artistieke waarde de enige factor geweest die een rol heeft gespeeld bij de subsidie beschikking. Een commissie van experts bepaalde achter gesloten deuren wat wel en niet goede kunst was en wat wel of niet subsidie kreeg. In dit zogenaamde 'peer review' systeem werd de behoefte van het publiek niet betrokken. De artistieke waarde blijft meewegen in het oordeel, maar is nu één van de factoren in plaats van de enige factor.

5. Economisch belang

Het economisch belang is volgens Berenschot niet echt te meten, wel kun je schattingen maken. De vraag is dan welke culturele instellingen bijdragen aan de economische bedrijvigheid van Rotterdam. Trekken de instellingen ook bezoekers van buiten Rotterdam? Hoeveel extra horecaomzet en hotelovernachtingen worden er geboekt? Kortom, wat is de spin-off? Rotterdam Marketing heeft

een goed zicht op de culturele instellingen die een cruciale rol spelen voor het toerisme en het aanzien van het 'merk' Rotterdam. Het zal duidelijk zijn dat North Sea Jazz, Boijmans van Beuningen en de Kunsthal hier hoog scoren.

6. Nadruk college

Het college kiest voor cultuur in een levendige binnenstad. Leefbaar Rotterdam pleitte al eerder voor een cultureel getto in het centrum en onderschrijft deze doelstelling van harte. Cultuur moet je niet spreiden, maar concentreren. Dit leidt per saldo tot hogere bezettingsgraden en een intensivering van het uitgaansleven. (Vergelijk Londen, waar in the West End alle theaters op loopafstand van elkaar liggen).

HET 'BOUWEN'-BEOORDELINGSMODEL

Voor alle factoren is het mogelijk om een waardering te geven tussen de 1 en de 5. De instelling die niets doet aan marketing of het aanboren van alternatieve financieringsbronnen scoort een 1 voor ondernemerschap, een instelling die dat gemiddeld doet 3 en een instelling die daar zeer serieus mee bezig is 5 punten.

Op deze manier ontstaat een totaal waardering voor de instelling en kan bepaald worden hoe belangrijk zij voor de gemeente (en metropool) is en hoe hoog de subsidieverstrekking moet zijn.

De te verwachten kritiek op het model is dat het discutabel kan blijven of het terecht is dat de ene instelling ergens een 2 scoort en de ander een 4. Dit geldt voor het huidige 'peer review' systeem echter ook, ergo de artistieke waardering is waarschijnlijk de meest discutabele factor van allen. Voor de overige factoren zijn veel meer objectieve waarnemingen en cijfers voorhanden.

Een ander te verwachten kritiekpunt is dat kunst en cultuur niet in cijfers uit te drukken zou zijn. Dit dacht men 25 jaar geleden van wijn ook. Vroeger kon een waterige bourgogne nog doorgaan voor 'elegante' wijn. Toen de Amerikaan Robert Parker Jr. echter de grand cru's begon te waarderen op een schaal van 50 tot 100, is een ware wijnrevolutie ontstaan. Het gevolg was dat de laatste 20 jaar de kwaliteit van wijn wereldwijd met sprongen omhoog is gegaan.

Hieronder is een voorbeeld opgenomen van het 'BOUWEN'-model. Tevens zijn subsidie richtlijnen opgenomen naar aanleiding van de score. Gekozen is om alle factoren gelijk te wegen. Men kan er ook voor kiezen bepaalde factoren zwaarder mee te laten wegen dan andere.

Voorbeeld

	Behoeft	Ondernemerschap	Uniciteit	Waardering	Economie	Nadruk college	Resultaat
Naam organisatie	B	O	U	W	E	N	
Museum A	5	4	4	5	5	4	27
Museum B	4	4	5	4	5	4	26
Museum C	3	2	3	3	2	4	18
Theatergezelschap A	2	2	2	5	2	2	15
Theatergezelschap B	3	2	2	5	3	4	19
Theatergezelschap C	5	3	3	4	4	3	22
Podium A	2	4	5	4	2	4	21
Podium B	4	3	4	4	4	4	23
Podium C	2	4	3	5	2	1	17
Festival A	3	5	5	5	5	4	27
Festival B	3	1	3	4	2	3	16
Festival C	5	2	3	2	4	4	20
Dansgezelschap A	4	2	5	4	2	3	20
Dansgezelschap B	3	2	5	5	1	3	19
Dansgezelschap C	3	2	2	4	1	2	14
...							
...							

Voorbeeld voor subsidie richtlijnen 2013 – 2016 (t.o.v. 2009 – 2012)

Resultaat	Subsidierichtlijn t.o.v. 2009 - 2012	Toelichting
< 15	Korting: 50 tot 100%	
15 tot en met 19	Korting: 20 tot 50%	
20 tot en met 24	Korting: tot 20%	
25 tot en met 30	Korting: 0%	